

tyás, Balázs János, Balázs József, Páll János, Péntek Ferenc, Tamás Ferenc stb.,²⁰ de a legismertebb az öreg bútorfestő molnár, Barta Sámuel lett. Malonyay Dezső azt írta róla, hogy „Őt-hat szomszédos faluban, ami legszebbet találunk, azt az öreg molnár csinálta”.²¹ Barta Sámuel tanítványa volt a nyárszói Viskán Laci, akinek fia még az 1980-as években is készítette festett bútorait.²²

Szép kalotaszegi viselet készült Sárvasáron, de a legszebb mind a mai napig a *sárvasári gyöngyös párta*. Tóth Lászlóné „Iréne néni” híres pártacsináló asszony volt, aki édesanyjától tanulta a mesterséget, ő egykor Gyarmathy Zsigáné ösztönzésére kezdett a pártakészítéshez. A gyöngyöspártából – ami csaknem ezer csigagyöngyből készült – Irénke néni 1937–1947 között rendelőkönyve szerint 83-at készített és 69-et felújított.²³

Sárvasár a kalotaszegi népdalok egyik forrásvidéke, ahol Ambrus Sándorné Márton Kata (1901–1986) híres nótafa élt, akit egész Kalotaszeg Morzsa Kata néven ismert. Mintegy 250 dűdot, népdalt ismert, énekelt *Bartóknak, Kodálynak, Sárosi Bálintnak, Jagamas Jánosnak, Faragó Józsefnek*.²⁴

A falu családnevei közül 1493-ban a *Székely, Kis, Farkas, Albert, Biró* neveket, 1666-ban a *Koltsár* és 1673-ban a *Tamás* családokat említik. A XVII–XVIII. században bekövetkező pusztítások után a falu lakossága részben kicserélődött. 1864-es összeírás szerint a *Péntek* a legrégebb család, a *Balászsok, Kovácsok* Deritéről, a *Tamások, Pálok* Ketesdről, a *Szabók* Méregjéről jöttek. 1784-ben a falu lakóinak száma 196 lélek.²⁵

Sárvasár legnagyobb jelenkori gondja a lakosság számának fokozatos csökkenése. Miatán 1930-ban lakóinak száma 321 lélek (ez demográfiai csúcsot jelentett), ettől kezdve a fogyás folyamatos, 1956-ban 287-en, 1977-ben 277-en, 1992-ben 208-an és 2008-ban már csak alig 150-en lakják. Vajon meg lehet-e állítani a teljes elnéptelenedést?

1989-ben fordult a történelem kereke, az új helyzetben a nép újra a termőföld tulajdonosává vált, és részben visszanyerte személyes szabadságát. A társadalom új érvényesülési lehetőségeket kínált, megnyílt az út a felemelkedéshez, de sajnos az elszegényedéshez is. A kalotaszegi népművészettel – fafaragással, varrottassokkal – foglalkozó egyéni vállalkozók száma növekszik, bővül a kenyéradó munka lehetősége. A nemzetiségéhez ragaszkodó szorgalmas sárvasári nép bizonyára a következő évtizedekben is megfelelő helyét ebben a vajdú világban.

Sebestyén Kálmán

„Bába nagyanyám” Egy falusi szülésznő a XX. századból

Bába nagymama – így emlegetjük a családban anyai dédnagyanyámat, Furák Máriát. Magam alig találkoztam vele, nagyon homályosan emlékszem rá. Annyit azért tudtam róla, hogy ő volt faluja, Maroslele máig emlegetett bábája. Egy öregségében is karakteres arc, kissé férfias, határozott hang, sötétbarna panofix bunda, fekete fejkendő. Ez a kép jelenik meg előttem legelőször, ha rá gondolok. Aztán az emlékfoszlányok: *Megjött a bába nagyanyád* – súgja fülembe alig hallhatóan Kerekes nagyanyám a maroslelei templom egyik padjában, s látom, amint egy botra támaszkodó, kissé meggörnyedt alak ballag előre a padsorok között... Öreg, nagy kezeivel egy csikos szélű férfizsebkendőt bontogat, pénzt vesz ki belőle... Az ajtó üvegén át látom, amint ül másik dédnagyanyám kis szobájában és beszélgetnek... Aztán a hír, hogy kórházba került, ... meghalt.

²⁰ Csete Balázs: Kalotaszegi fafaragások. Bp., 1990. 15. old.

²¹ Malonyay Dezső: A kalotaszegi magyar népművészete. Bp., 1907. 28. old.

²² Sebestyén Kálmán: A nyárszói festett bútór mestere. Igazság, 1981. III. 18.

²³ Faragó József-Nagy Jenő-Vámszer Géza: Kalotaszegi magyar népviselet. Bukarest. 1977. 45–69. old.

²⁴ Buzás Pál: A kalotaszegi nótafa. Kalotaszeg, 2002/6.

²⁵ Pesty Frigyes: Helységnévtár, 1864. Országos Széchenyi Könyvtár. Bp. Fol. Hung. 1114.

Hagyatékából édesanyámnak egy szatyornyi értéktelennek tartott, régi papiros és néhány divatjamúlt, hajdani ünneplő ruha jutott. Egy élet maradvékai. Ezeket a hajdan gondosan vezetett bábakönyveket, szakmai továbbképzések jegyzetfüzeteit, megsárgult igazolólapokat ma én örzöm. Ezekből, valamint lányának és unokájának visszaemlékezéseiből próbáltam meg fölívzolni életútját. Egy életet, amely nem volt ugyan átlagos, mindennapi, mégis egy a sok közül.

*

A makói katolikusok Szent István-napi búcsújára nemcsak a helyi hívek gyűltek össze, gyalogosan vagy lovas kocsikkal a környező falvakból is sokan eljöttek. Ki zarándokcsoport tagjaként, ki családjával érkezett a templomba. A búcsú alkalom volt a családi összejövételre, a régen látott ismerősök újra válthattak néhány szót, megtárgyalhatták a változásokat, majd a templom körül felállított sátrak portékáit szemlélve sétálhattak, búcsúfiát vásároltak.

Egy ilyen templombúcsú alkalmával találkozott valamikor az 1890-es évek második felében az apátfalvi Furák András Juliannával. Furák András családja hagyományos földművelő, állattartó gazdálkodást folytatott, a földéaki Kővágók viszont falusi iparosok voltak, szappanfőzéssel foglalkoztak. Hamarosan megtörtént a lánykérés. A fiatalok még a jegyben járás idején úgy döntöttek, hogy a közeli Lelel telepednek le. A faluban élt ugyanis Furák András egyik barátja, aki a maga jó tapasztalatai alapján kedvet csinált az ottani életkezéshez.

A házasságkötés után házat építettek, földet béreltek, jószágot tartottak, napszamba jártak. Megélhetésük – ha szerényen is, de – biztosítva volt. Hamarosan gyermekeik születtek. „Tizenvalahányban nagyon nagy járvány volt a gyerekek között. Tavasszal volt, tél utolján. Ilyen torokgyíkféle. És abban három gyerekkük möghalt: az Andriska, a Juliska, mög az Etélka. Három gyerekköt egészen eltemetni, mi csoda fájdalom az! Nagyanyám mesélte azt is, hogy a majorokba rengeteg gyerek volt, és azokból is sokan möghaltak. Nem is lovas kocsikkal, hanem nagy, hosszú szekerekkel hozták a majorbul befele a kis koporsókat ide, a lelei temetőbe. Istenöm! Rettenetös lehetőt! Mikor kinn voltunk a temetőben mindönszentökkor, mi gyerekkök végigjártuk, végignéztük ezöket a kis sírokat is.” Három gyermekük érte meg a felnőtt kort: az 1900-ban született Erzsébet, az 1902-ben született Mária, és a járvány után, 1918-ban született János. Közülük a középső dédnagyanyám.

Furák Mária 1909 és 1915 között járt elemi iskolába. Hiányzásai miatt a negyedik évfolyamot harmadik „nekifutásra” sem végezte el. Bizonyítványának utolsó hivatalos bejegyzése: „A harmadik negyedben nem járt iskolába.” Gyakorlatilag tehát csupán három elemiét végzett, a negyediket – hiányzásai miatt – nem tudta befejezni. Sok lelei gyerek volt hozzá hasonló helyzetben. Dologidőben napszamba jártak már a tízévesek is. Segíteniük kellett családjuk megélhetését, így a tanköteles felső korhatárt elérve többen kimaradtak az iskolából. 12-13 éves korától kezdve tehát ő is végleg beállt a család kenyérkeresői közé.

Legtöbbit a püspöki uradalomba járt napszamba. Lele és annak határa ugyanis a csanádi egyházmegye területén feküdt, s a püspökség itt hozta létre egyik mezőgazdasági központját. Már az 1800-as évek közepétől *majorsági gazdálkodást* alakítottak ki, s az állattartás mellett *nagyüzemi földművelés*be kezdtek. Sok munkáskézre volt szükség, ezért állandó cselédséget szerződtettek az újonnan létesített két nagy majorba. A cselédek más falvakból érkeztek, kezdetben elszigetelten éltek, nem érintkeztek földet bérlő, önállóan gazdálkodó leleiekkel. (Az idők folyamán aztán mégis egyre több kapcsolat alakult ki a cselédek és a falubeliek között.) A falubeliek nem szívesen vállalták a majorsági cselédség kiszolgáltatottnak tartott életét, igyekeztek megmaradni a függetlennek vélt falusi élet keretei között. Még akkor is, ha saját földdel nem vagy alig rendelkeztek. Inkább eljártak napszamba a püspöki uradalomba, de az ottani cselédeletet nem vállalták. Az uradalmi napszám biztos kenyérkereset volt számukra, de nagyon kemény feltételekkel: napfelkelte előtt már jelentkezni kellett az előre megadott helyen, hogy virradatkor indulhasson a munka. Reggel és délidőben egyórányi szünetet tartottak, majd napnyugtáig folytatták tovább. Munkavezetők, ún. *pallérok* osztották el a feladatokat. A fiúk és a lányok többnyire külön csapatban dolgoztak. A kisebbekkel gyomláttattak, a nagyobbak kapáltak, a gyümölcsösben, szőlőben dolgoztak, a nagylányokat, legényeket a zöldségeknél, a komlóültetvényeken foglal-

koztarták, aratásnál, cséplésnél segédkeztek, kukoricát törtek, később a magtárban segítettek a gabona forgatásában.

1919–20 az újkori magyar történelem jelentős időszaka. Károlyi-kormány, Tanácsköztársaság, román megszállás, Horthy, Trianon ... Dédnagyanyámnak is fontosak ezek és a következő évek. Ezidőtájt esik nagy szerelembe Antoni Jánossal. A fiú is lelei, s családja nem éppen a szegényebbek közül való. (A Lelét Makóval összekötő út közelében volt szüleinek nem is kevés földje. Egyik testvére az uradalom gépésze volt – ami szintén elég jó helyet jelentett a lelei „ranglétrán” –, másik testvérét taníttatták, később Deszkre került, és az ottani községházán dolgozott.) Falubeliek voltak, tehát ismerkedniük nem nagyon kellett egymással, gyerekkoruk óta ott nőttek egymás mellett, látták a másikat utcán, szántóföldön, templomban. Talán valamelyik bálon indult a mélyebb kapcsolat. Az Antoni szülők nagyon tiltakoztak: hiába dolgoz és csöndes az a lány, de szegény. Egy ilyen napszámos lányt akar feleségül venni a fiuk? Nem! A fiút közben elvitték katonának. Teltek a hónapok, de a szülők nem engedtek. A fiatalok végül egyetlen megoldást láttak. Azt, ami másutt már bevált: kész tények elé fogják állítani a szülőket, s így majdcsak megbékélnek. Amikor egyszer a katonaságtól szabadságra engedték, Antoni János be is jelentette szüleinek, hogy hamarosan nagyszülők lesznek. Am azok még erre a hírre sem enyhültek meg. A fiatalember ekkor olyan kilátástalannak és értelmetlennek érezte a szülőkkel folytatott további harcot, hogy a laktanyába visszatérve föbe lötte magát. „Képzeld el! Képzeld! Anya mög ott van terhesen! Sē holt, sē eleven nem volt, mikor mögtudta a hírt. Na, mög a családok között mi volt akkor, milyen perpatvar! Okolta egyik a másikat. Még később is, amikor az anyósjelöltje mönt az utcán és möglátta anyát, léköpdöste: – Boldog vagy mostmán? Örülsz?... és mindönféle k...nak lehordta. Hát, lehet hogy én is azt csináltam volna. Mer az ű szempontjuktól azt a gyönyörű gyereket anya tötte tönkre. (...) Micsoda tragédia ez!” Nemcsak a halott fiatalember szüleinek, dédnagyanyámnak is legalább akkora tragédia volt. Azt hiszem ekkor benne is megváltozott valami. Hogy húszévesen ép ésszel kibírja mindezt, megkeményedett. A külvilág véleménye ezután már kevésbé érdekelte.

1922-ben született meg tehát nagyapám, akit – bár mindenki tudta, hogy ki az apa – édesanyja nevééről *Furák Ferencnek* anyakönyveztek. Bár bizonyosan nem kevesen voltak azok, akik megszökták dédnagyanyámat, elhúzódtak mellőle – hiszen megesezt lány volt, öngyilkos lett, akit szeretett –, de szülei nem fordultak el tőle. Az Antoni nagyszülők elutasították ugyan a gyermeket, de az uradalomban dolgozó Antoni József szinte sajátjaként szerette meghalt testvéreinek gyermekét. Minden csoda három napig tart, így a faluban is elcsöndesedtek, majd abba maradtak az összesűgások. Dédnagyanyám pedig továbbra is járt napszámba, hiszen most már gyermekéről is neki kellett gondoskodnia.

Négy esztendő múltán, 1926 nyarán csatlakozott a Haviboldogasszony ünnepére Szegedre induló lelei búcsúsokhoz. Vitték a templomi lobogókat, a körmeneti keresztet, s mint máskor, most is gyalogosan mentek. Előbb a tápai komphoz, majd le az alsóvárosi templomba. „Mikor gyűttek a búcsúra, és bértértek a templomba, ott ugye egész éjszaka imádkoznak, alszanak is, de inkább ébren vannak, hőmpö-

Barátnők között (*Furák Mária középpütt, fehér blúzban, sötét szoknyában*)

lyög a nép ki-be, ki-be. ... És akkor nézte ott azt a Szűzanyát. Sokáig. Azt, ahogy a Szűzanya ottan tartotta a kezibe a kis Jézust. Ahogy a Máriát nézte, azt érezte, hogy az beszél hozzá. Azt mondta neki, hogy ő lögyön szülésznő, válassza azt a hivatást, mert az űneki való. Mindön adottsága arra való. És holdog lösz azzal."

A búcsúról hazatérve azonnal utánajárt, hogyan lehet belőle szülésznő. Rövidesen megkapta a tájékoztató levelet Szegedről, s beiratkozott a Magyar Királyi Ferencz József Tudományegyetem Női Klinikájának tíz hónapos bábaképző tanfolyamára. Szegénységi bizonyítvány alapján tandíjmentességet kapott ugyan, ám így is nagy anyagi megterhelést jelentett a tanfolyam elvégzése, mert ez alatt egy kenyérkereső kiesett a családból. Bár kiváló tanulmányi előmenetelért kapott valamennyi ösztöndíjat, de ez csak csökkentette az anyagi nehézségeket, meg nem szüntette. „Anyá azt mesélte, hogy borzasztó jó tanítók, igazi, szívből dolgozó orvosok voltak ottan. És nagy fegyelm. Még nagyon szabadságra se lehetett hazagynni. Ők vezették ott mán a szülést is, nem lehetett ottan félrehúzódni. Mesélte, hogy volt olyan, aki elhúzódt, mert valahogy nem bírta látni azokat a dolgokat. Az orvosok figyelték, hogy melyik az, amelyik curikkal a mánakától, és akkor azt haza is küldték. Nem engedték tovább, mert sok élet múlt az azon.” A tanfolyam záróvizsgájára készülve egy kemény borítójú füzetet vett, amelybe részletesen leírta egy általa vezetett szülés minden egyes mozzanatát – ez bizonyára a vizsga egyik része volt – és a vizsgán megválaszolandó kérdéseket. A füzet végéről kitépett, de benne hagyott lapon pedig egy piszkozatot írt. Ennek szövegéből az tűnik ki, hogy a tanfolyam záróünnepségén ő mondhatta társai nevében a búcsúbeszédet. Ez is arra utal, hogy kiváló eredménnyel végezte el a bábaképzőt.

Falujába visszatérve a község házában kellett jelentkeznie, ahol oklevele alapján kiadták működési engedélyét. A kisbíró dobolta ki a faluban, hogy Furák Mária hazaérkezett, és megkezdte önálló szülésznői tevékenységét, mint okleveles magánbába. 1927. július 1-én vezette az első szülést a Vásárhelyi utca 58. számú házban. „Az az első gyereket, akit a világra segítőt, Barta Jóska, az aztán ahhoz a híres Övegös professzorhoz került föl, annál szolgált.” Ismerték a faluban, egyre többen keresték, választották őt. Az első évben – júliustól decemberig – 15 szülést vezetett, s a későbbi években átlagosan 40 körüli gyermeket segítette a világra. Munkája azonban nemcsak ebből állt, hiszen a terhesség megállapításától kezdve rendszeresen jártak hozzá az asszonyok, ő is eljárt a házakhoz, megvizsgálta a várandósokat. „Nem is a fiatalasszony, hanem az anyja, vagy az anyósa szólt, hogy: Mari, gyere mán el, nézd mőg, mer itt valami lösz! Ő – aszongya –, láttam én mán, nem köll énneköm mondani. Láttam én mán a filirül, a templomba' mikor ott ültetök.” Nemcsak leleiek keresték föl, kijárt a püspöki majorokba, hívták a Tápáirétre, a vásárhelyi, batidai tanyákra, a földéaki és a makói határba is. Mindig készenlétben volt, bármikor hívták, indult. Ha pedig nem volt otthon, a ház ablakába ki volt írva, hogy hol található meg.

Többnyire hajnalban, 4 órakor indult el otthonról. Egyszerű ruha, simán hátraférsült, kontyba tűzött haj, télen vastag harisnya, bakancs vagy gumicsizma, egy vastag barna berliner kendő. Mindig így in-

A bábaképző tanfolyam hallgatói a szegedi Ferencz József Tudományegyetem Női Klinikáján, 1926.

dult neki a napnak. Kezébe vette bábatáskáját, az estétől reggelig szabadon eresztett házőrző kutyák elleni fegyverül pedig egy erre rendszeresített vastag botot – a hajnali körutak segédeszközét. Először végigjárta a faluban lakó gyermekágyasokat, majd délelőtt 8-9 óra táján ment ki a majorokba, aztán jöttek érte lovas kocsival a tanyákról. Közben természetesen hívták szüléshez, foglalkozott a várandósokkal, intézte a hivatalos ügyeket, gondoskodott az eszközök beszerzéséről, tisztántartásáról... Este 8-10 óra is volt, mire hazaért. Otthon töltött kevés idejében először a bábatáskát tette rendbe, hiszen ha hívták, nem volt idő összeszedgetni a hiányzó fölszerelést. Ebben tartotta a szüléseknél használt fehér, vékony világoskék csikozású, hosszú ujjú bábaruháját, és a szintén fehér, széles pántú kötényét is. Ezeket a vizsgálatkor, illetve a szülő asszony mellett vette föl. Mindkettőből egy váltás volt. Ha már annyi ideje sem volt, hogy a szülő nőhöz kiérve a ruhát fölvegye, a kötényt akasztotta a nyakába.

Jó néhányszor előfordult, hogy párhuzamosan, egyszerre két szülésnél kellett segédkeznie. Ilyenkor „*trappban*”, fölváltva járt át egyik helyről a másikra, felügyelte mindkét szülést. Különösen az őszi és tavaszi esők idején fölzótt utakon volt nehéz eljutnia a szülő nőkhöz és a gyermekágyasokhoz. Biciklije sohasem volt, mindig gyalog ment vagy lovas kocsin vitték. Többször megtörtént, hogy lóval mentek érte a tanyáról, mert a lovas kocsi elakadt volna a sárban. Ilyenkor fölült a lóra, s a ló tudta, hova kell vinnie. Az érte küldött „*futár*” az egyik kocsmában vagy valamelyik rokonnál, barátnál várta meg, míg visszaér, s a lóval maga is hazamehet. „*A testvéreinek, a Jani bácsinak a lovával mönt el égyször, amikor valamelyik tanyára kellett kimennie. Nagy tél volt. Oszt hazajött a ló, a nagyanyám mög sēhun. Jani bácsi fogta a fejít, aszongya: Jó Isten! Most merre mōnjen? Merre keressem? Hát kiderült, hogy ugye a nagy hidegben a Porgány be volt fagyva, és mikor mönt át rajta, a lónak mögcsúszott a patája, ű mög lēesött. Ugy föl volt öltözve, hogy nem bírt azonnal fölállni, nem bírt visszamászni a lóra. A ló otthagya, ő mög aztán elindult haza, toronyiránt.*”

Valószínűleg az egyik tőpáiréti családhoz kijárva ismerkedett meg 1930-31 táján a jóképű, megnyerő modorú gépésszel, Forrai Mihállyal. Annak is tetszhetett a maga útját járó, kissé különc, önálló egzisztenciával rendelkező dédnagyanyám. Mégis hamarosan elmaradtak egymástól. Házasság ugyan nem lett a kapcsolatból, de egy újabb gyerek igen, az 1932-ben született Furák Ilona. „*Allítólag nagyon nagy lacibetyár vót az én apám, mög szép embör vót. Anya el is mondta a szüleinek, hogy ű akarta, hogy lögyön mög egy gyeröke, egy kislány. Ahogy én mögszülettem nagyanyámék soha nem szóltak egy rossz szót miattam. Azok a többi unokától nem tudtak kijjebb szorítani, úgy szerettek.*” Ezzel a második gyerekkal méginkább a falu közösségének peremére került, de ez már egyre kevésbé érdekelte.

Pár évvel később volt még egy próbálkozása, hogy magánéletét rendezze: 1939-ben (36 évesen) férjhez ment a tőle 8 évvel fiatalabb, református vallású Csáki Mihályhoz. (Az már a körkölönbségből is látszik, hogy ez a házasság sem felelt meg az erkölcsi elvárásoknak.) Ahol a lelei, a földcáki és a vásárhelyi határ érintkezik egymással, ott volt a jómódú Fejes család gazdasága. Vásárhelyiek voltak, de a lelei templom közelebb volt tanyájukhoz, ezért vásárnaponként oda jártak misére. Náluk volt lovász és kocsis a szintén hódmezővásárhelyi születésű Csáki Mihály. Vasárnaponként ő vitte a családot templomba. Református volt, ezért amíg a család misén volt, addig ő a lovakat látta el, és kinn várakozott. Ezeket a vasárnapokon láthatta az egyszerűen, de szépen fölöltözött, már nem fiatal szülésznök, aki a mise után eligazítja a keresztelőre készülő hozzátartozókat, és indulnak be újra a templomba. Valahogyan elkezdődött közöttük egy sajátos kapcsolat, amelyből házasság lett. A fiatal férj a két gyermeket nemcsak elfogadta, szerette is. Azt azonban nem tudta megszokni, hogy alig volt együtt a család, mert éjszaka is jöttek, zörgettek az ablakot, hogy „*Jaj, Mari, nagyon siess, mer mán kinn van a gyeröknek a feje!*”, s azonnal indulni kellett a szülő asszonyokhoz. Egy idő után szóvá is tette, egyre több vitájuk volt emiatt. Dédnagyanyám azonban nem fogadta el az érveket: „*Ēn sēmennyi pézē nem hagyom abba. Ēn erre fölesküdtem, ěngöm az asszonyok várnak. Ha tē ezt nem tudod mögěrteni, akkor nagyon sajnálok. Ha ez nem tetszik, möhetsz!*” És a két gyerek egyszer valóban arra ment haza az iskolából, hogy édesanyjuk ismét egyedül maradt. Nem bontották föl a házasságot, de 1941-től különváltak éltek. Csáki Mihály időnként vissza-visszajárt Lelere, meglátogatta őket – később az unokákat is, de már soha többé nem költözött vissza feleségéhez.

Dédnagyanyám egész életében szinte csak a munkájának élt. Gyermekait tulajdonképpen a nagyszülők nevelték föl, ő pedig a keresményéből honorálta szülei segítségét. Azt, hogy mennyit kérhet munkájáért rendeletek szabályozták. A díjazást mindig megbeszélte a szülő nő családjával. Igazodott a család anyagi helyzetéhez, lehetőségeihez. Az először szült nővel többet kellett foglalkoznia, több dologra kellett megtanítania, így valamivel többet is fizettek, a második, vagy többedik szülés után már volt tapasztalatuk, volt gyakorlatuk az anyáknak, kevesebb gondozást igényeltek, ezért kevesebbet is kért tőlük. Egyesek pénzben, mások terményben fizettek. Kinek milye volt. Még a legszegényebb házaknál is

volt tehát, ők a szülés után két héten keresztül két liter tejet adtak. Karácsonykor, húsvétkor is gondoltak rá: négy-öt asszony összefogott, fölpuccolt tyúkot, hizott libát vittek ajándékba.

Tízéves bábasága alatt gyűlt össze annyi pénze, hogy építkezésbe kezdjen. Addig szüleinél lakott, most saját házat építtetett magának. Sok segítője volt, mert az idő tájt a családokkal többnyire úgy egyezett meg, hogy munkájáért ők is munkával fizetnek. A férfiak jöttek vályogot vetni, építeni, az asszonyok meg meszelni. Kis „előszoba”, kamra, nagy konyha, hátrébb egy kis nyári konyha, feljebb a nagyszoba fölvetett ágygal, kemencével, amely csak karácsonyra lett befűtve. Amikor hidegebbek jöttek, és kintől inkább befelé húzódtak, akkor főleg a nagykonyhában éltek. Ott főztek, melegedtek, fürödtek, a felkötött dróton pedig száradt a kimosott ruha. Két ágyat is betettek, ott aludtak. *„Az egyik oldalon volt a sparherd, abból hosszú cső vezetett a falon végig, mert a másik oldalon volt a kémény. Úgy volt megoldva, hogy csak a füst mönt ki a kéményön, meleg nemigen, mert a cső leádat a melegöt. De muszáj is volt, mert anya át volt fázva, amikor hazajött, ha kocsival vagy szánkóval hozták, akkor is, mög a lábbelije is át volt ázva.”* Ebben a Damjanich utcai házban élt aztán élete végéig. A ház falán zománczott táblán, fehér alapon arasznyi fekete betűk hirdették, hogy itt lakik „Furák Mária, okleveles szülésznő”. Házának kapuja mindig nyitva állott. Ha elment otthonról, csak a ház bejárati ajtaját zárta. Erre az ajtóra egy kis tábla volt fölserelve, mellette kréta. Ide írta föl mindig hova, kihez ment, hogy ha keresik, tudják, merre találják. Jóval később, már felnőtt fiától kapott egy kb. félméteres, csőrében pólyás babát tartó gólyafigurát – ezt pedig a ház ablakába tette ki. Nem sokáig kellett tehát keresgélni, melyik házban lakik a bába.

És ő továbbra is rendületlenül járta a falut, a tanyákat, a majorokat, hozták, vitték, hívták mindenfelé. Barátja alig volt, csudabogárnak tartották, de szakmai tudását mindenütt elismerték. 1945-ben, augusztus 2-án „*Kurai Miska bácsiéknál hármaz ikreket segített a világra. Már jóval korábban látta, hogy jócskán erős a terhesség. Mondta is Piroska néninek, hogy „Te! Mihelyt éröd, azonnal szóljál, mert én úgy látom, hogy itten többen vannak.”* Oszt az mög elájult a hírtül. És tényleg három gyerek született, három fű. Életbe maradt mind. Szögény Piroska néni anyyira vajúdott, hogy sok embör nem bírta hallgatni azt az ordítást, jajgatást. Anya kiszaladt a porta végibe, oszt kiabált, hogy Miska, hun vagy? Azonnal gyere befele, gyűjtsál a kemencébe be! De röszét hozzá, hogy minél hamarabb meleg lögyön, mer a kölkök mögfáznak! Mi az, hogy kölkök? Hát hányan vannak? Hárman. Miska bácsi is el volt hűlve, hogy így sikerült a helyzet.

Észön köllött lönnie, hogy egyik györöknek sē lögyön sēmmi baja, mög az asszonynek sē. Négynek volt a felelőssége rajta. Piroska néni egész éjszaka vajúdott, anya is elfáradt. Kicsit leült aztán, pihent, de addig nem gyűtt el, amig rőndbe nem tőtte a dolgokat szépen. Hát micsoda öröm az! Még most is, ha három györök van, hányan körülállják! Ű mög egyvedül csinálta végig az egészet. Az asszonyt is szépen elrőndözte, mög mindönt, zak-pak. Gyönyörűen lefürdetve, bepőlyálva a kölykök ott a kemence-padkán. Aztán hazaindult átöltözni, mer mönni köllött másik helyre.”

Mivel jó szülésznőnek tartották, ezért kézzel a kézre adták, megbecsülték, tisztelték az asszonyok. A községi tanács alkalmazotjaként egy másik szülésznő is dolgozott a faluban, dédnagyanyám pedig ún. magánbába volt. Az utókor emlékei szerint nem konkuráltak, jól megvoltak egymás mellett. Előfordult azonban, hogy ketjük mellé be akart lépni egy harmadik is, aki viszont már veszélyeztetette volna a megélhetésüket. *„Vót mikor majdnem hajra möntek. Az is lelei vót, de az Makón tanult, nem a szegedi klinikán. Ki volt bubifrizurázva, magas sarkú cipőben mög nylonharisnyában járt. Piros körömmel, piros szájjal, mög kipipörkőzve akart azok közé a szögény asszonyok közé kimönni. Ott nem tudott így mögélni, nem szerették. Vissza is mönt Makóra, a kórházba.”*

Makóról rendszeresen kijárt hozzá a járási tisztí főorvos, és szigorúan ellenőrizte az adminisztrációt, a fölsereléseket, a tisztaságot. A bábakönyv első oldalán, erre a célra fenntartott helyen mindig följegyezte az ellenőrzések eredményét. Ahhoz, hogy a bábaképzőn szerzett tudása megmaradjon, és az új ismereteket is be tudja építeni munkájába, ötvenként hathetes bentlakásos tanfolyamot kellett elvégeznie. Ilyenkor elméleti előadások, és szülőszobai gyakorlatok váltották egymást. Gyulán, Hódmezővásárhelyen, Szegeden, Makón végzett ilyen továbbképzést, amely minden esetben vizsgával zárult. *„Vót itt egy professor, az nagyon hívta be Szegedre főmadámnak, de anya azt mondta neki: Professor úr! Nagyon köszönöm a kedvességét, de én a lelei asszonyokat nem hagyom ott. Azok engöm várnak haza.”*

Munkájának fontos része volt a keresztelön és az azt követő ebéden való közreműködés. Ekkor jelent meg először nyilvánosan, a közösség előtt az édesanya és gyermeke. A gyermeket a keresztanya hozta a közösség színe elé. Dédnagyanyám falubeli, idősebb asszonyokkal három selyemtakarót hímeztetett, ezzel voltak leterítve a keresztelendő gyermekek. A templomból hazatérve a bepőlyázott, pólyatakaróval letakart gyermeket a házban először a tisztasoba közepén tették le. Körbeállták, az anya és a keresztanya apró cukorkákat, aprópénzt (filléreket) szórt rá, amit a jelenlévő kisebb gyermekek

kapkodtak össze. Ezután az egész család ünnepi ebéden vett részt, amelyre nemcsak meghívták, de el is várták a bábát, hiszen az ő feladata volt, hogy tréfás kiszólásokkal mindvégig gondoskodjék a jó hangulatról. Az ebéd alatt jelképes cselekedeteket is végzett: „Amikor a köröszülés utáni ebédre készültünk, aszongya égször: – Szörözetök valahunnan egy csomó rossz tényért! Szörözetök, mert különben a jót tőszöm tönkre! – Mit akar Mari néni? – Majd möglátod. Akkor hát szöröztök valahunnan egy párat, oszt mikor möggyüttünk a házhoz, földhöz vágta a tényérokot.” Előfordult más, szintén gonoszúzó célzatú zajkeltés is: „Ebéd után Bözsi ánygónk, Kővágó Jóska bácsi felesége elővött egy pléhtepsit, abba tött kanalat, villát, ilyesmit, mögállt az ajtó küszöbénél, jól möglendítötte, és a földön belökte közénk. ... Sutty be... Zörgött ám, mint az istennyila.”

A 1940-es évek végétől a kormányrendeletek egyre inkább szűkítették az önállóan dolgozó szülésznők munkaterületét, az otthoni szüléssel szemben a kórházi illetve szülőotthoni szülést szorgalmazták. A megváltozott társadalmi és politikai viszonyok között 1951 végéig dolgozhatott ún. *magán bábaként*. Ekkor pályázta meg és nyerte el a községi szülésznői állást, amelyet tíz éven keresztül, 1952 januárjától 1962. júliusi nyugdíjazásáig töltött be. Ebben az időszakban épült ki a védőnői hálózat Magyarországon. Az új egészségügyi irányvonal egyre erőteljesebben a szülőotthonok és kórházi szülészeti osztályok felé irányította az asszonyokat. Így az ő munkája is jelentősen átalakult, egyre inkább a terhesgondozás felé tolódott. A szocialista állam által fizetett állásban már nem „csupán” az anyák és gyermekek körül voltak teendői, hanem propagálnia kellett a kórházi szülés mellett a mákgubógyűjtést, a krumplibogáritást, politikai előadásokat hallgatni, szülésznők közötti munkaversenyben részt venni... (Közben meghalt Sztálin, Edmond Hillary megmászt a Mount Everestet, kitért, majd gyorsan el is söpörték az '56-os forradalmat, a szovjet hadsereg folytatta ideiglenes magyarországi állomásozását, kivégezték Nagy Imrét, Kubában győzött a Fidel Castro vezette forradalom, Hruscsov Amerikában járt, Gagarin az űrben, felépült a berlini fal, John F. Kennedy lett az Egyesült Államok elnöke.)

Ez a tíz esztendő is eltelt, és nyugdíjba ment. Előtte évekig kereste utódát, akinek átadhatná ismereteit, tapasztalatait. Egy ideig lányára gondolt, de az nem érzett elhivatottságot, inkább a női szabó szakmát választotta. Később menyét szerezte volna betanítani. Az egy ideig hajlott is a dologra, be is mentek Szegedre, hogy a képzésről tájékozódjanak, de történt valami kettejük között, s a jelentkezés elmaradt. (Dédnagyanyám és menyé között mindvégig mély ellentétek voltak.) Édesanyám – Furák Mária unokája, Furák Ferenc lánya – kicsi gyerek korától sokat eljárt nagyanyjával a házakhoz, figyelte hogyan készül elő, hogyan gondozza az asszonyokat és a gyerekeket. Amikor aztán pályaválasztásra került a sor, anyja nem engedte, hogy egészségügyi iskolába menjen, és nagyanyja hivatását folytassa. Évtizedek alatt felhalmozódott tapasztalatát tehát dédnagyanyám nem adhatta tovább. Nyugdíjazása után már nem is neveztek ki új községi szülésznőt, az anyákkal ezután a védőnő foglalkozott. Am voltak, akik továbbra is kérték tanácsait, véleményét, elszaladtak érte, ha a vártnál korábban megindult a szülés, és a mentő nem érkezett meg időben Makóról. Lassan azonban egyre fáradtabb lett. A sok, fagyoskodva végiggyalogolt kilométer éregkorában gyötörte meg igazán. Már csak botal tudott járni, de amerre elment tisztelettel köszöntötték, megszólították, elbeszélgettek vele utcán, boltban, buszmegállóban. Gyakran meglátogatta a „gyerekeket”, akik kezei között születtek, azok pedig elhívták lakodalmukba, gyermekük keresztelőjére.

Nagy törést jelentett öregségében fia váratlan halála. (Furák Ferenc 1974-ben, 52 évesen halt meg.) A lelki megrázkódtatás nyomán egyre zárkózottabb és szókímendőbb lett. Egy küzdelmes, és önfeláldozó élet után, halálához közeledve már csak az őszinte emberek türe meg maga mellett, akiről tudta, hogy valóban szeretik és elfogadják őt. Továbbra is eljárt beszélgetni a régi ismerősökhöz, sok időt töltött a templomban, temetőben. 1981-82 telén egyre többet betegeskedett, végül a makói kórházba került. Élete itt ért véget 1982-ben.

Egy élet a sok közül – mégis egyedi és megismételhetetlen, s amelyet lánya, Furák Ilona így foglalt össze: „Olyan érdekös volt ez az egész élete! Nagyon-nagyon szerelhette ezt a hivatást, mert tényleg olyan türelőmmel volt és olyan odaadással csinálta végig.” A maroslelei temető egyik fő helyén lévő sírján ma csak ennyi áll: „Furák Mária szülésznő 1902–1982”.

Kerekes Ibolya

Felhasznált irodalom: *Deáky Zita:* A bába a magyarországi népi társadalomban. Bp. 1996. – *Lotz Antal:* A Csanádi Egyházmegye vázlatos története. In.: A Csanádi Egyházmegye jubileumi évkönyve. Szeged 9–42. old. 1980. – *Markos Gyöngyi:* A szülészet hagyományai Makón. Debrecen 1986. – Uő.: Bábaság Makón. In.: Móra Ferenc Múzeum Évkönyve. Szeged 131–187. old. 1987. – *Rozsnyai János* (szerk.): Maroslele község monográfiája. Maroslele 2000.

Adatközlők: *Kerekes Ferencné Furák Margit* – Szeged, szül.: 1947; *Kurusa István* – Maroslele, 1911–2008.; *Lele Lajosné Furák Ilona* – Szeged, Petőfi-telép, szül.: 1932.